

УДК 061.2 НТШ+008 (477)

«ОБРАЗ НАУКИ» У КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ АКАДЕМІЧНОЇ КУЛЬТУРИ (НА МАТЕРІАЛАХ ВИДАНЬ НТШ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ.)

Н. В. Зелінська

*Українська академія друкарства
вул. Під Голоском, 19, Львів, Львівська область, 79061, Україна
nvzelinska@gmail.com*

Нещодавнє святкування 150-річного ювілею Товариства ім. Шевченка (згодом трансформованого у Наукове товариство ім. Шевченка) спонукало багатьох дослідників як до аналізу його окремих здобутків та пошуку забутих або маловідомих постатей науковців, так і загалом до переосмислення внеску Товариства у розвиток української науки. Окрім позитивного прикладу створення наукової інституції за моделлю типової європейської академії наук, НТШ, зусиллями своїх членів, запропонувало новий характер наукової поведінки, цивілізованого ставлення до провадження дослідницької діяльності, нарешті сучасні (тогочасні) підходи до наукового текстотворення, тобто заклало основи академічної культури. Хоча Товариство і не стало офіційною академією наук, фактично, воно тривалий час виконувало її функції, відтак складники академічної культури – а це академічні інститути, академічна діяльність, академічна доброчесність та академічне письмо – у його діяльності проглядаються дуже чітко: частково (складники «академічні інститути» та «академічна діяльність») були безпосередньо закладені у Статут НТШ, інші (академічна доброчесність та академічне письмо) стають очевидними при аналізі видавничої продукції НТШ. Саме з аналізу цих елементів діяльності Товариства вимальовується той оригінальний «образ» української науки, який згодом не дав їй зникнути з європейського і навіть світового наукового ландшафту.

Ключові слова: *Наукове товариство ім. Шевченка (НТШ), академічна культура, академічні інститути, академічна діяльність, академічна доброчесність, академічне письмо, видавнича діяльність*

Постановка проблеми. В останні роки набули популярності не лише теоретичні розмірковування вчених, а й завершені (та втілені в дисертації, монографії, підручники, освітні програми тощо) дослідження з педагогіки, психології, соціології та ін., присвячені академічній культурі. Залежно від галузі, де з'являються дослідження, погляди на це цікаве явище суттєво розрізняються, варіюючи від суто прагматичних до абстрактно-філософських. При всьому розмаїтті поглядів і підходів деякі складники академічної культури, в сучасному їх розумінні, є достатньо часто повторюваними, аби вважати їх якщо не головними, константними,

то принаймні посутньо важливими у строкатих переліках елементів, які наводять представники різних наукових галузей і спеціальностей, аналізуючи академічну культуру. На цьому тлі уявляється доцільним розглянути уявлення про академічну культуру – нехай і без сучасного називання та дефініювання цього явища – засновників української академічної науки, членів Наукового товариства ім. Шевченка.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Поняття «академічна культура» увійшло у побут сучасних науковців і викладачів порівняно недавно, відтак ще не отримало вичерпного визначення, яке б влаштувало всіх. Найбільше заглибленими в цю проблематику на сьогодні виглядають дослідники в галузі педагогіки (Г. Ф. Хоружий, О. В. Семеніхіна, О. Семеног та ін.), часто – з акцентуванням на конкретній освітній галузі (Ю. Б. Моцюк, Л. С. Висоцька, Д. С. Кирилова, О. А. Кравчук та ін.), соціології (І. Пак).

Практично кожен автор пропонує свій перелік елементів, з яких складається академічна культура (напр.: «Академічна культура є складною композицією важливих цінностей і принципів, норм, традицій, способів діяльності, які приймаються академічною спільнотою» [11, с. 123]). Утім, один з них – академічна доброчесність (можливо, завдяки внесенню статті про академічну доброчесність у Закон України «Про освіту») – наявний в усіх класифікаціях. Загальні уявлення про академічну культуру як сукупність певних моральних установок, знань, способів провадження наукової діяльності та особливостей наукового текстотворення, притаманних розвиненим науковим спільнотам, представлені в зарубіжних джерелах [D. Atkinson, A. G. Gross та ін.], що дає підстави, підходячи до висвітлення заявленої теми, орієнтуватися і на них.

Аналізуючи із сучасних позицій діяльність науковців – членів Наукового товариства ім. Шевченка та використовуючи їхні публікації як матеріал дослідження, можна переконалися в наявності всіх ознак академічної культури, що сьогодні сприймаються як інноваційні та скласти цілісне уявлення про «образ науки», який сформувався в суспільстві завдяки появі НТШ.

Мета статті – на матеріалах публікацій визначних учених – членів Наукового товариства ім. Шевченка показати, як завдяки створенню цієї «протоакадемії» формувалася новий характер наукової поведінки, цивілізоване ставлення до провадження дослідницької діяльності, вироблялися підходи до наукового текстотворення, тобто закладалися підвалини національної академічної культури.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нещодавній 150-літній ювілей Товариства імені Шевченка спонукав до нових досліджень його історичного шляху, в результаті чого з'явилося чимало публікацій, присвячених здобуткам Товариства та його членів, відкрилося багато невідомих або забутих імен, по-новому зазвучали ідеї, що були закладені в основу діяльності цієї унікальної інституції.

Створене 1873 року саме під цією назвою і з основним статутним завданням «спомогати розвій руської (малоруської) словесності», зокрема, поза межами досягнення російської цензури, у 1892 році Товариство змінило Статут і прибрало нову назву – Наукове товариство Шевченка (НТШ), визначивши та підкресливши таким чином нові орієнтири – «плекати та розвивати науки в українсько-руській

мові та штуки і збирати та зберігати всякі пам'ятки, старовинності і наукові предмети України-Руси. До того мають служити наукові досліди з філології руської і слов'янської та історії... а також з наук філософічних, політичних, економічних і правничих, математичної, природничих з географією і лікарських... видання наукових "Записок Товариства ім. Шевченка" і інших творів наукових; збирання матеріалів до бібліотеки і музею...» [9, с. 17-18].

Орієнтуючись на досвід тогочасних європейських академій, зокрема, щодо структурної організації, НТШ поділилося на три секції: історично-філософічну, філологічну і математично-природописно-лікарську, для деяких наукових галузей було утворено окремі комісії (археографічну, статистичну, правничу, бібліографічну та ін.). І хоча через низку політичних причин, як згодом писав Володимир Кубійович, «Товариство... не дістало титулу академії, але працею в усіх майже царинах знання воно виконувало фактично функції академії» [9, с. 18].

На тлі цих важливих організаційних дій, які визначили діяльність НТШ на весь майбутній час його існування, варто відзначити ще один принципово важливий момент: паралельно з формуванням раціональної *суто академічної структури* Товариства відбувалося і становлення нового явища, притаманного розвиненій науковій спільноті, а саме – *академічної культури*.

Орієнтуючись на сформовані сьогодні уявлення про академічну культуру, – а це *академічні інститути, академічна діяльність, академічна доброчесність та академічне письмо* [19], – можна стверджувати, що окремі її складники зі створенням НТШ проявилися апіорі. Це насамперед складники «академічні інститути» та «академічна діяльність»: адже НТШ саме для цього і було організовано. І якщо вважати академічними інститутами, а радше інституціями, сформовані в НТШ секції та комісії¹, то кожна з цих, по суті, академічних структур провадила активну дослідницьку діяльність у форматах експедицій, експериментів, архівних пошуків, дискусій тощо².

Відповідно результати академічної діяльності отримували дуже швидко як на свій час видавничче втілення: завдяки роботі власної друкарні оперативно і якісно видавалися політематичні «Записки НТШ», які дуже швидко розділилися на праці окремих секцій та комісій («Жерела до історії України-Руси», 1895; «Збірник Математично-Природописно-Лікарської секції», 1897; «Збірник Історично-Філософічної секції», 1898; «Лікарський збірник», 1898 та ін.), крім того виходили «Хроніка НТШ» (1900), фундаментальні праці (зокрема, «Історія України-Руси» М. Грушевського), періодичні видання («Літературно-Науковий Вістник», 1898) та ін.

¹ «Класична» структура, апробована Науковим товариством ім. Шевченка, невдовзі, у 1907 р., була запозичена «близькоспорідненим» Українським науковим товариством у Києві (воно складалася з Історичної, Філологічної та Математично-природничої секцій, одночасно були створені допоміжні комісії – Етнографічна та Язикова), а згодом, у 1918 р., – по суті, відтворена у структурі Української академії наук (у першому скликанні вона складалася з трьох відділів: Історично-філологічного, Фізико-математичних і Соціальних наук).

² Про цю свідчать, зокрема, повідомлення про чергові засідання секцій НТШ: так, на засіданні філологічної секції (1894 р.) проф. В. Коцовський «просить наші монастирі василіянські, щоби дозволили описати свої архіви, старинні рукописи і книжки для злагодження каталогів» (цит. за: [16, с. 47]); природничо-лікарська секція (1894), за поданням проф. І. Верхратського, рекомендує до друку статтю доктора Івана Пулюя (справжнього відкривача «рентгівських» променів) «Апарат до міряня різниці фаз межі перемінними потоками...» і «висказує ся про ню як найліпше» (цит. за: [16, с. 46]); на засіданні історично-філософічної секції (1895) «оповів проф. Грушевський (Грушевський. – Н. З.) про свої подорожі в цілі розглядин археологічних до Звенигорода (коло Львова) і до села Чехів в повіті Брідським» (цит. за: [16, с. 52]).

Наступний, визнаний практично всіма дослідниками, складник поняття «академічна культура» – *академічна доброчесність*, що являє собою «сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень» (стаття 42 Закону України «Про освіту») [6].

Сьогодні про доброчесність (щоправда, частіше в контексті її відсутності) говориться і пишеться дуже багато: доступність джерел завдяки новітнім технологіям, активне використання можливостей ІІІ стають, на жаль, великою спокусою для науковців зі слабкими етичними установками і, водночас, із сильними прагненнями швидкого успіху. Ймовірно, така категорія псевдовчених існувала і в минулому, але позаяк наукова праця в часи розквіту НТШ була, скоріше, жертвним служінням національній науці, аніж можливістю здобути статки й статус (у представників поневоленої нації такі шанси випадали вкрай рідко), то в їхній поведінці навряд чи можна знайти корисливі мотиви.

Не маючи підстав говорити про наявність чи відсутність певних документально зафіксованих кодексів етичних, моральних принципів, якими би керувалися члени НТШ, на кшталт відомих правил джентльменської поведінки членів Лондонського королівського товариства (див.: [23]), можна натомість стверджувати, що саме такі принципи були органічно притаманні вченим, які об'єдналися у Товариство. Напевно, вони навіть не уявляли, що можна здобути наукову репутацію, займаючись «некритичними запозиченнями», тобто плагіатом, використовуючи неперевірені факти або вдаючись до «підкилимних» принижень дослідника-опонента. І навпаки, відкриті, чесні дискусії, пряма критика у випадку незгідності – ось що вирізняло наукову поведінку НТШ-івців.

Іноді це виявлялося у спокійних, обґрунтованих рішеннях секцій («Над... працею «Українські людські вигадки» Панаса Тимченка вивязалась ширша дискусія. Рішено вкінці передати її до другої рецензії» (цит. за: [16, с. 46-47]), але особливо яскраво – в рецензіях, що публікувалися в періодичних виданнях НТШ. Тут вони найчастіше вміщувалися у спеціальних рубриках «Наукові вісті і критичні замітки» («Записки Наукового товариства імени Шевченка»), «Рецензії та звістки», «Хроніка та бібліографія», «Наукові листки» («Літературно-Науковий Вістник»), – що полегшувало пошук та одразу налаштовувало читачів на полемічний настрій. Саме про цю непересічну роль рецензій писав, оцінюючи на схилі літ «Записки Наукового товариства імени Шевченка», видатний український бібліограф і літературознавець Володимир Дорошенко: «...Особливо рецензії робили із «Записок» неоціненне джерело інформації для наукових дослідників, не тільки українців, але й чужинців... діставши нову книжку в руки, насамперед, хапались переглядати рецензійний відділ» [3, с. 31].

Рецензія, з її потужним критичним потенціалом, а водночас із багатими естетичними, виражальними можливостями, часто ставала оприлюдненим оголошенням схвалення або вироку науковій праці. Принаймні, у проаналізованому масиві рецензій, що друкувалися у виданнях НТШ, дуже рідко трапляються індиферентні,

констатаційні тексти, не забарвлені почуттями їхніх авторів, позитивними чи негативними.

Так, у рецензії на «злагоджений» Михайлом Павликом том «Збірника фільмоліогічної секції Наукового товариства імені Шевченка» – «Розвідки Михайла Драгоманова про українську народню словесність і письменство» – Іван Франко демонструє справжню наукову об'єктивність, високо оцінюючи постать визначного вченого, але й не оминаючи певних недоліків його праці:

«Драгоманов не був звичайним кабінетним вченим – се була незвичайна жива і многостороння натура, що реагувала на всякі прояви громадського й духового життя, і тому його писання завсіди живі й цікаві, навіть там, де його наукові здобутки вимагають поправок або являються перестарілими» (цит. за: [16, с. 314]).

Зовсім інший характер рецензії, коли погляди рецензованого автора неприйнятні для рецензента (це рецензія І. Корженка на книжку краківського професора А. Левицького «Powstanie Swidrygielly»): не відмовляючи польському дослідникові у високому професіоналізмі, «добрій волі й заслугі» («Він зібрав до купи багато подробиць, провів їх критично, додав деякі невидані документи» [7]), рецензент зазначає, що все ж однобічний, упереджений підхід до історичних подій перетворює наукове дослідження на «тенденційну брошуру». І пояснює, як, наприклад, поводить ся професор Левицький з текстом історичного документа – грамоти, що торкалася польсько-литовських взаємин: «різко, відразу, мимоходом.. бере слова грамоти як найбільш дослівно, односторонно дослівно». Це дає підставу рецензентові для різкої оцінки: «Не хочемо ні на хвилю сумніватись в добрій вірі автора, ні, але-ж – і Шейлок брав слова договору дослівно, не більше³. Але такому дослівному розумінню **перечить** ціла пізніша історія Литви...» (виокремлено автором. – Н. З.) [7].

Нарешті, ще один складник академічної культури – академічне письмо. У ситуації з НТШ це – надзвичайно цікавий феномен: з одного боку, на момент створення Товариства науковий стиль української мови лише починав формуватися, для його повноцінного функціонування практично в усіх галузях бракувало власної термінології, поняттєвого апарату. З іншого ж боку, українські вчені, – завдяки здебільшого європейській освіті, відсутності мовних бар'єрів та, відповідно, легкому доступу до світових наукових джерел, – були добре знайомі з уже сформованими на той час традиціями і засадами наукового викладу. Це розуміли вже перші члени щойно утвореного НТШ.

Так, про необхідність – усвідомлену як нагальну – розвитку української наукової мови, писав Іван Верхратський: «Наш язык лише тогді зможе добути собі одвітного і гідного становища, коли розвинесе о стілько, щоби міг стати поруч з образованими язиками других народів європейських, яко довідний середник зв'язкого і определеного вираження мислей на всіх полях людського умства. Мусить проте наш язык виробити собі одвітну термінологію... використати все богатство рідної словні, а zarazом прямовати до потрібної прецизії, яку стрічаєм у других языках щасливіше развитих. Без цих підвалин і думати годі про ширший розвиток науки в рідній бесіді» [6, с. 373].

³ Нагадаємо, що шекспірівський Шейлок зажадав від свого боржника усього лишень фунт м'яса, але... у вигляді вирізаного з його грудей серця.

Певною спонукою до формування саме такого наукового стилю української мови стала і принципова «установка» М. Грушевського, який вважав, що наукові твори, попри спеціальне призначення та обмежене читачке спрямування, слід писати гарною, літературно опрацьованою національною мовою, не гіршою за мову художніх творів. У статті «На українські теми. При кінці року», вміщеній у «Літературно-Науковому Віснику», він писав: *«Треба заложити перші підвалини українського життя, щоб – чи буде то наука, чи просвіта, чи офіціальний, юридичний акт – подавалися... в народній, рідній, доступній формі»* [2, с. 151].

В результаті академічна мова НТШ-івців, особливо гуманітаріїв, рясніє образами, апеляціями до сюжетів світової літератури, культурними ремінісценціями. Усе це справляло величезний, насамперед естетичний, вплив на читачів. Складнішими були завдання у математиків, представників природничих галузей. Виступаючи з нагоди 30-літнього ювілею Математично-природописно-лікарської секції НТШ та її збірника, видатний математик і, фактично, творець української математичної термінології Володимир Левицький, згадував, що, коли він, ще студентом, приніс свою статтю з вищої математики до редакції, то там просто не знали, що з нею робити, а через його ремарку, що це перша математична праця, написана українською, просто викреслили цілий вступ. Проте Левицький щиро вірив, що «наша мова до математичних студій вповні надається» [10, с. 6], і не помилився. Він та його колеги, зокрема, Мирон Зарицький, не лише розробили українську математичну термінологію, а й довели власним прикладом, що математичні тексти бувають дуже образними, цікавими.

Так, обстоюючи «красу математики», М. Зарицький писав: «...Робиться тій науці важкий закид, немов то вона суха, що її бездушні символи і теореми позбавлені всяких признак краси, так що їх пізнання та праця над їх здобуванням не можуть дати ніякого естетичного вдоволення. <...> Всі ходять на концерти й оглядають музей, артисти стають популярними, вони творять справді для загалу. Зовсім інакше є в математиці. <...> Не кожний хоче і може серед тяжкої праці доходити до... вершин... І тому ніхто не знає, що *математичні теорії це комбінації репрезентованих символами понять*, що захоплюють математика своєю красою...» [5, с. 33].

Те ж у В. Левицького:

«Скаже дехто, що математика є суха, але так може сказати тільки той, що утотожнює математику з її азбукою і формами – так як би хто ідентифікував столярський знаряд зі самим столярством. Хто поборе математичну символіку і вдувається в глибокі царини математичного світу той відкрис в ній такий ідеальний світ і таку величаву поезію і стільки естетики і краси, як в ніякій іншій науці. І тому-то... багато споміж математиків і астрономів було рівночасно ніжними поетами...» [10, с. 17].

Що це дійсно так, легко пересвідчитися з уривку статті іншого члена НТШ, фізика і розробника української хімічної термінології Романа Цегельського в одному з найцікавіших видань НТШ – «Літературно-Науковому Віснику»:

«До найчарівніших явищ, що ділають на чоловіка, належить вид погідного нічного неба, засіяного безлічею зір, серед яких з повагою посувається білолиций

місяць та розсіває своє таємниче світло по всій землі. <...> Перепускаючи крізь склянну призму проміні, що доходять до нас із далеких таємничих світів, одержали фізики й астрономи у приладі, званім спектроскопом, дуже багато різно закрашених ліній відповідно до безмежної скількості гармонійних дрижань, що відбуваються в атомах світячих тіл і уявляють собою так складне явище, що музика Вагнера або Бетовена супроти нього се діточа іграшка» [21, с. 159].

Висновки. Аналіз структурної організації та моделі функціонування Наукового товариства ім. Шевченка – спільноти українських інтелектуалів, які у своїй науковій поведінці та способах донесення до суспільства результатів власних досліджень орієнтувалися на кращі світові взірці, – дає підстави стверджувати: у 70-х роках XIX ст. на теренах «підавстрійської» Галичини зароджується та починає стрімко розвиватися українська академічна культура.

З наукових праць, опублікованих у виданнях НТШ, вимальовується той образ української науки, який до сьогодні залишається привабливим і гідним наслідування. Можливо, у наш прагматичний час цей образ виглядає дещо архаїчним і надто романтизованим, але... Як писав Іван Франко, «власне наукова, ота люксова праця, що своїм обсягом і змістом виходить по за вузькі межі утилітаризму і заспокоювання біжучих, щоденних потреб, є найкращою мірою того, чи і наскільки якась нація може мати голос у хорі культурних націй» [18, с. 80]. Діяльність вчених НТШ довела, що наша нація може.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Висоцька Л., Кирилова Д. Case: академічна доброчесність : Навч.-метод. посібн. Кривий Ріг : ВСП «КРФК НАУ», 2022. 60 с.
2. Грушевський М. На українські теми. При кінці року // Літературно-Науковий Вістник. 1907. Т. 37. Кн. 1. С. 145–154.
3. Дорошенко В. Огнище української науки – Наукове товариство ім. Т. Шевченка. З нагоди 75-річчя його заснування. Нью-Йорк; Філадельфія : Америка, 1951. 116 с.
4. Закон України «Про освіту». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
5. Зарицький М. Правда, краса і математика // Математика серед наук: статті В. Левицького, М. Зарицького, І. Свенціцького. Львів, 1927. С. 25–37.
6. (І. В.) Від редакції // Збірник секції Математично-природописно-лікарської Наукового Товариства імені Шевченка. Т. 1 / Під ред. І. Верхратського і В. Левицького. Львів, 1897. (Б. с.).
7. Корженко І. [Рецензія] // Записки Наукового товариства імені Шевченка. 1893. Т. 2. С. 167.
8. Кравчук О. А., Цисельська О. В., Буряк Б. С. Сучасні дослідження академічної культури в системі вищої освіти. Культурно-мистецькі та освітні практики. 2022. № 40. С. 216–232.
9. Кубійович В. Нарис історії Наукового Товариства ім. Шевченка (1873–1949). Львів, 1991. 53 с.
10. Левицький В. Вартість математики // Математика серед наук: статті В. Левицького, М. Зарицького, І. Свенціцького. Львів, 1927. С. 3–24.
11. Моцюк Ю. Б. Складові нової академічної культури науково-педагогічних працівників: Академічна культура // Медична освіта. 2021. № 3. С. 123–128.

12. Пак І. В. Академічна культура: деякі аспекти соціологічної інтерпретації // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Сер. «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи», 2017. Вип. 39. С. 323–326.
13. Пак І. В. Академічна культура українського студентства: фактори формування та особливості прояву : дис. ... канд. соціол. наук : 22.00.04. Харків, 2019. 251 с.
14. Семеніхіна О. В. Академічна культура: компаративний аналіз підходів до інтерпретації поняття // Перспективи та інновації науки. Сер. «Педагогіка», сер. «Психологія», сер. «Медицина». 2024. № 3(37). С. 590-599.
15. Семеног О. М. Академічна культура дослідника: європейський та національний контексти : навч. посіб. Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2021. 218 с.
16. Преса НТШ у рецепції європейської журналістики (1873–1939): Вибрані твори / НАН України, ЛННБ України імені В. Стефаника, НДІ пресознавства. Львів, 2023. 552 с.
17. Томашевський С. Нова книжка – нові часи // Літературно-Науковий Вістник. 1905. Т. 29. С. 44-49.
18. Франко І. Дещо про нашу пресу // Літературно-Науковий Вістник. 1905. Т. 31. Кн. 7. С. 62–81
19. Фундаментальні цінності академічної доброчесності [Електронний ресурс] : пер. з англ. / Міжнародний центр академічної доброчесності. 2019. 39 с. URL: https://www.academicintegrity.org/wp-content/uploads/2019/04/Fundamental_Values_version_in_Ukrainian.pdf
20. Хоружий Г. Ф. Академічна культура: цінності та принципи вищої освіти. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2012. 320 с.
21. Цегельський Р. Атоми та їх будова // Літературно-Науковий Вістник. 1923. Т. 79. Кн. 2. С. 159–167.
22. Academic Discourse – New Insights into Evaluation / ed. by G. Del Lungo Camiciotti & E. Tongini Bonelli. Bern... Wien : Peter Lang, 2004. 240 p. (Studies in Language and Communication. Vol. 15).
23. Atkinson, D. Scientific Discourse in Sociohistorical Context: The Philosophical Transactions of the Royal Society of London, 1675–1975. Mahwah, New Jersey; London : Lawrence Erlbaum Ass., Publishers, 1999. 208 p.
24. Gross A. G. The Rhetoric of Science. Cambridge, MA; London, England : Harvard University Press, 1996. 248 p.

REFERENCES

1. Vysots'ka, L., Kyrylova, D. Case: akademichna dobrochesnist' : navch.-metod.posibn., Kryvyi Rih : VSP «KRFK NAU».
2. Hrushevs'kyi, M. (1907). Na ukrains'ki temy. Pry kintsi roku. *Literaturno-Naukovyy Vistnyk*, t. 37, kn. 1, 145–154 (in Ukrainian).
3. Doroshenko, V. (1951). Ohnyshche ukrains'koi nauky – Naukove tovarystvo im. T. Shevchenka. Z nahody 75-richchia yoho zasnuvannia. New York; Philadelphia (in Ukrainian).
4. Zaryts'kyi, M. (1927). Pravda, krasa i matematyka. *Matematyka sered nauk*: statti V. Levyts'koho, M. Zaryts'koho, I. Svientsits'koho. Lviv, 25–37 (in Ukrainian).

5. (I. V.) Від редакції (1897). *Zbirnyk seksii Matematychno-pryrodopysno-likars'koi Naukovoho Tovarystva imeni Shevchenka*, t. 1 / pid. red. I. Verkhrats'koho i V. Levytskoho. Lviv (in Ukrainian).
6. Pro osvitu. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>» (in Ukrainian).
7. Korzhenko, I. (1893) [Retsenziia]. *Zapysky Naukovoho Tovarystva imeni Shevchenka*, t. 2, 167.
8. Kravchuk, O., Tsysel's'ka, O., Buriak B. (2022). Suchasni doslidzhennia akademichnoi kul'tury v systemi vyshchoi osvity. Kul'turno-mystets'ki ta osvitni praktyky, № 40, 216–232.
9. Kubijovych, V. (1991). *Narys istorii Naukovoho Tovarystva im. Shevchenka (1873–1949)*. Lviv (in Ukrainian).
10. Levyts'kyi, V. (1927). Vartist' matematyky. *Matematyka sered nauk*: staty V. Levyts'koho, M. Zaryts'koho, I. Svientsits'koho. Lviv, 3–24 (in Ukrainian).
11. Motsiuk, Yu. (2021). Skladovi novoi akademichnoi kul'tury nauково-pedahohichnykh pratsivnykiv: Akademichna kul'tura. *Medychna osvita*, № 3, 123–128 (in Ukrainian).
12. Pak, I. V. (2017). Akademichna kul'tura: dejaki astekty sotsiologichnoi interpretatsii. *Visnyk Kharkivs'koho natsional'noho universytetu imeni V. N. Karazina*, ser. «Sotsiologichni doslidzhennia suchasnoho suspil'stva: metodologia, teoriia, metody», vyp. 39, 323–326 (in Ukrainian).
13. Pak, I. V. (2019). Akademichna kul'tura ukrainskoho studentstva : faktory formuvannia ta osoblyvosti proiavu. (PhD Thesis), Kharkiv : V. N. Karazin Kharkiv National University (in Ukrainian).
14. Semenikhina, O. V (2024). Akademichna kul'tura: komparatyvnyi analiz pidhodiv do interpretatsii ponniattia. *Perspektyvy ta innovatsii nauky*. Ser. «Pedagogika», ser. «Psychologia», ser. «Medytsyna», № 3 (37), 590-599.
15. Semenoh, O. M. (2021). Akademichna kultura doslidnyka : yevropeyskyi ta natsionalnyi konteksty. Sumy : SumDPU imeni A. S. Makarenka (in Ukrainian).
16. Presa NTSh u retseptsii yevropejs'koi zhurnalistyky (1873–1939): Vybrani tvory (2023). Lviv : NAN Ukrainy, LNNB Ukrainy imeni V. Stefanyka, NDI presoznavstva (in Ukrainian).
17. Tomashevs'kyi, S. (1905). Nova knyzhka – novi chasy. *Literaturno-Naukovyy Vistnyk*, t. 29, 44-49 (in Ukrainian).
18. Franko, I. (1905). Deshcho pro nashu presu. *Literaturno-Naukovyy Vistnyk*, t. 31, kn. 7, 62–81 (in Ukrainian).
19. Fundamental'ni tsinnosti akademichnoi dobrochesnosti (2019). Mizhnarodnyi tsentr akademichnoi dobrochesnosti. URL: https://www.academicintegrity.org/wp-content/uploads/2019/04/Fundamental_Values_version_in_Ukrainian.pdf
20. Khoruzhyi, H. F. (2012). Akademichna kultura : tsinnosti ta pryntsyipy vyshchoi osvity. Ternopil : Navchalna knyha – Bohdan (in Ukrainian).
21. Tselhel's'kyi, R. (1923). Atomy ta jikh budova. *Literaturno-Naukovyy Vistnyk*, t. 79, kn. 2, 159–167 (in Ukrainian).
22. Academic Discourse – New Insights into Evaluation (2004) / ed. by G. Del Lungo Camiciotti & E. Tongini Bonelli. Bern... Wien : Peter Lang (Studies in Language and Communication. Vol. 15).

23. Atkinson, D. (1999). *Scientific Discourse in Sociohistorical Context: The Philosophical Transactions of the Royal Society of London, 1675–1975*. Mahwah, New Jersey; London : Lawrence Erlbaum Ass., Publishers.
24. Gross, A. G. (1996). *The Rhetoric of Science*. Cambridge, MA; London, England : Harvard University Press.

doi: 10.32403/0554-4866-2024-2-88-159-168

**«IMAGE OF SCIENCE» IN THE CONTEXT OF FORMATION
OF UKRAINIAN ACADEMIC CULTURE
(BASED ON MATERIALS OF THE PUBLICATIONS OF THE SHEVCHENKO
SCIENTIFIC SOCIETY, LATE 19TH – EARLY 20TH CENTURIES)**

N. V. Zelinska

*Ukrainian Academy of Printing,
St. Pod Goloskom, 19, Lviv, 79061, Ukraine
nvzelinska@gmail.com*

The recent celebration of the 150th anniversary of the Society named after Shevchenko (later transformed into the Shevchenko Scientific Society) prompted many researchers to both analyze his individual achievements and search for forgotten or little-known figures of scientists, and in general to rethink the contribution made by the Society to the development of Ukrainian science. In addition to being a positive example of the creation of a scientific institution that reproduced the model of a typical European Academy of Sciences, ShSS, through the efforts of its members, proposed a new character of scientific behavior, a civilized attitude to the conduct of research activities, and finally modern (at that time) approaches to scientific text creation, i.e. laid the foundations of academic culture. Although the Society did not become an academy of sciences due to political reasons, in fact, it performed its functions for a long time, therefore, the components of academic culture – which are academic institutes, academic activity, academic integrity and academic writing – can be seen very clearly in his activities: partly (the components “academic institutes” and “academic activity”) were directly laid down in the Statute of ShSS, others (academic integrity and academic writing) become obvious when analyzing the publishing products of ShSS. It is from the analysis of these elements of the activity of the Shevchenko Scientific Society that the original “image” of Ukrainian science emerges, which later prevented it from disappearing from the European and even world scientific landscape.

Keywords: *Shevchenko Scientific Society (ShSS), academic culture, academic institutes, academic activity, academic virtue, academic writing*

Стаття надійшла до редакції 17.06.2024.

Received 17.06.2024.